

การตัดปลายฟัน และ การย้อมฟัน

พิชัย แก้วขาว

การเสริมแต่งบุคลิกหรือการเสริมสวยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ จนไม่มีใครสามารถที่จะบอกได้ว่าเริ่มมีมาตั้งแต่ครั้งใดสมัยใด และในเรื่องนี้ก็มิได้อยู่ในทุกส่วนของโลกไม่ว่าในหมู่ชนที่เจริญแล้วหรือยังด้าหลังอยู่ คนแต่ละเหล่าแต่ละกลุ่มก็มองเห็นความสวยความงามไม่เหมือนกัน เช่น การแต่งตัวของคนป่าที่คนป่าด้วยกันมองดูแล้วเห็นว่าสวยงาม แต่คนเมืองอาจจะมองเห็นเป็นเรื่องของความสกปรกรกรุงรัง น่าเกลียดน่ากลัว น่า

ขยะแขยง แต่ในมุมมองกลับกัน การแต่งตัวของคนเมืองที่คนเมืองด้วยกันมองดูแล้วบอกว่าสวยงามเลอเลิศเป็นที่สุด คนป่าเขาอาจจะเห็นเป็นสิ่งที่น่าขันหรือว่าเขยที่ สุดสำหรับเขาก็ได้ ก็ให้ถือกันว่าเป็นเรื่องของยุคหรือสมัยนิยม หรือเป็นเรื่องของนานาจิตต

การแต่งฟันโดยการตัดปลายฟันและการย้อมฟันของคนรุ่นปู่รุ่นทวด เมื่อสมัย ๘๐ ปีล่วงมาแล้ว ก็เป็นการเสริมแต่งบุคลิกตามสมัยนิยมอีกอย่างหนึ่งเช่นกัน ซึ่งการแต่งฟันลักษณะนี้ไม่มีให้เห็นกันอีกแล้วเพราะหมดสมัยและเลิก

กันไปเมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่ผ่านมา หลักฐานยังมีให้เห็นอยู่บ้างในฟันของผู้สูงอายุบางคนที่มีอายุเลย ๖๐ ปีขึ้นไป ตามชนบทที่ห่างไกลและมีผู้น้อยมาก เพราะธรรมชาติของฟันมักจะหลุดร่วงไปก่อนที่เจ้าของจะเสียชีวิต การแต่งฟันที่ผู้เขียนจะกล่าวให้ท่านผู้อ่านได้ทราบต่อไปนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ที่ได้ผ่านการแต่งฟันโดยวิธีดังกล่าวและช่างแต่งฟันบางท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งท่านเหล่านี้มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ตามที่สอบถามจากบุคคลดังกล่าว การแต่งฟันในสมัยนั้นมิได้อยู่สามลักษณะคือ ฟันตัด

ปลาย พันย้อม และพันเลี่ยมทอง สำหรับพันเลี่ยมทองผู้เขียนจะไม่ขอกว่าในที่นี่ เพราะปัจจุบันยังมีให้เห็นกันอยู่อีกมาก

พันตัดปลาย การแต่งพัน โดยการตัดปลายพันหน้าขึ้นบน ตั้งแค่เขี้ยวบนซ้ายจรดเขี้ยวบนขวาของคนปักยี่ได้มีมาช้านานแล้ว จะเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏ ผู้เขียนเคยอ่านบทความจากวารสารเล่มหนึ่งเมื่อหลายปีมาแล้ว แต่ไม่สามารถจำชื่อและวันเดือนปีที่พิมพ์ได้ บทความดังกล่าวได้กล่าวถึงการขุดค้นพบโครงกระดูกคนโบราณสมัยหินใหม่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยว่า ลักษณะของโครงกระดูกที่ขุดพบนั้น มีลักษณะและสัดส่วนโครงกระดูกคล้าย ๆ กับขนาดและสัดส่วนของคนพื้นเมืองปักยี่ได้สมัยปัจจุบันมากที่สุดทีเดียว และที่สำคัญคือโครงกระดูกที่พบมีการตกแต่งซี่ฟันเกือบจะทุกโครง ลักษณะของซี่ฟันของโครงกระดูกเหล่านั้นที่มีร่องรอยของการตกแต่ง (ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่) จะคล้ายคลึงกับการตกแต่งซี่ฟันของคนปักยี่ได้ที่ผู้เขียนจะกล่าวต่อไปนี้หรือไม่นั้น บทความดังกล่าวไม่ได้อธิบายรายละเอียดไว้

คนปักยี่ได้รุ่นก่อนที่อายุเลขครึ่งศตวรรษไปแล้ว นิยมการตัดแต่งปลายพันกันมากทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ไม่ว่าจะพันน่องขามุสลิมหรือพุทธ เมื่ออายุเลข ๑๕ ปีขึ้นไปแล้ว ถึงแม้จะไม่มิกฎข้อบังคับใดๆ แต่ทุกคนก็ปรารถนาที่จะได้รับการตัดแต่งปลายพันจากช่างผู้ชำนาญ

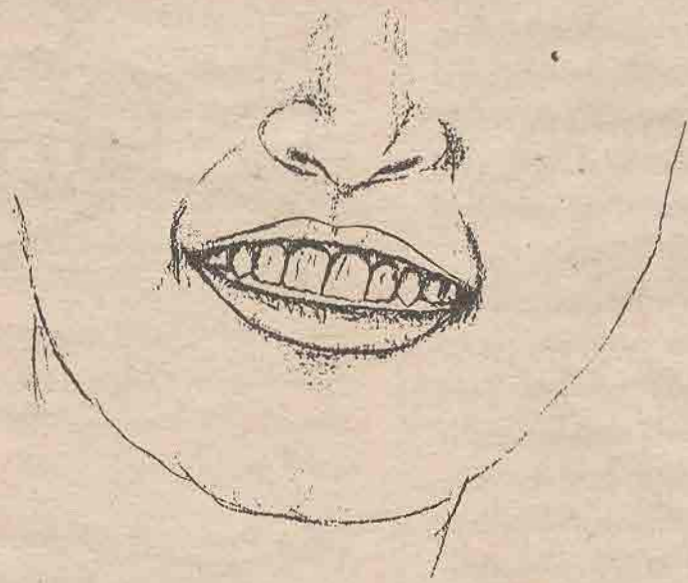
และตนเองก็รู้ที่อยู่เต็มอกว่าการตัดพันขณะที่ช่างกำลังตัดอยู่ ความเจ็บปวดทรมานมีมากเพียงใด เจ้าของฟันก็ไม่ประหวั่นพรั่นพรึงเลยแม้แต่น้อยนิด เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งความสวยงามตามค่านิยมของสังคมในยุคนั้น

จากการสัมภาษณ์ คุณดา หิน บุญลิมเต็ง อายุ ๑๕ ปี บ้านเลขที่ ๕ หมู่ที่ ๘ ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ซึ่งท่านเป็นช่างตัดแต่งฟันในอดีตอีกท่านหนึ่งที่ยังมีชีวิตอยู่ ท่านเล่าว่าช่างตัดแต่งฟันที่โด่งดังและได้รับความนิยมมากที่สุดจากชาวบ้านในละแวกตำบลทรายขาวและตำบลป่าบอนเป็นขามุสลิมชื่อ โต๊ะสะหล่า อยู่ที่หมู่ที่ ๑ ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ช่างผู้นั้นนอกจากจะเป็นช่างผู้ชำนาญในเรื่องการตัดแต่งปลายพันแล้วยังเป็นช่างที่มีฝีมือลือเลื่องในเรื่องการทำฝักและด้ามของกริชและมีคเหน็บโบราณ เป็นที่ขอมรับในเรื่องความละเอียดสวยงามไม่แพ้เรื่องการตัดแต่งฟัน และได้เสียชีวิตไปเมื่อประมาณ ๒๐ ปีที่แล้วมา ผู้ที่ได้รับการแต่งฟันจากช่างผู้นี้แล้วก็สามารถอ้อมอวดฟันตัดแต่งของตนเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ ท่านเล่าต่อไปว่าการตัดฟันนั้นต้องมีพิธีรีตองพอสมควร จะตัดกันง่ายๆ เหมือนการตัดเล็บตัดผมในปัจจุบันนี้ไม่ได้ ช่างที่ตัดจะต้องได้รับการตัดแต่งฟันมาก่อน และจะต้องรู้คาถาอาคมป้องกันสะเดียดจิ้งหรีด (เสนียดจัญไร) ด้วย คนโบราณเชื่อกันว่าการตัดปลายของฟัน,

เขี้ยว และงาของคนและสัตว์ที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าผู้ตัดไม่สะกาดกาป้องกันตัวไว้ก่อน จะถูกจิ้งหรีดกินลูกนัยน์ตาทำให้ผู้ตัดเจ็บตาหรือตาบอดในภายหลังได้ และอาจจะเกิดมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา จนทำให้ช่างและเจ้าของฟันมีอายุสั้นไปด้วย ส่วนผู้ที่เข้ารับการตัดแต่งฟันก็ต้องไปให้ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องฤกษ์ยามดูฤกษ์ยามดีเสียก่อนว่า วันไหนเป็นวันดีเหมาะสำหรับการตัดฟันได้ ถ้าวันไม่ดีไปตัดฟันเข้า อาจจะทำให้เกิดเหตุต่าง ๆ ที่ไม่ดีแก่ตนเอง เช่น อัมแล้วดูน่าเกลียดไม่มีเสน่ห์ เจ็บปวดมาก หรืออาจจะถึงแก่ชีวิตได้ ฤกษ์ยามที่ดูเพื่อที่จะไปตัดฟันนั้นเรียกว่า ยามเทพจร ใช้ได้หลายๆ อย่าง มิใช่จะให้ดูฤกษ์ดีสำหรับการตัดแต่งฟันเพียงอย่างเดียว การตัดนิยมนำเขี้ยวบนเข้ามา เชื่อว่าจะทำให้รอยตัดมีสภาพคงที่ ไม่มีอาการงอกยาวออกมาใหม่ในภายหลัง ส่วนข้างขึ้น เชื่อว่าจะทำให้ฟันที่ตัดแต่งแล้วงอกยาวออกมาอีกดังฟันเก่าที่ยังไม่ตัดจนหมดความสวยงามไปในที่สุด และจะตัดได้เมื่อวันที่เทพจรประจำตัวสิงสถิตย์อยู่ในอวัยวะส่วนที่อยู่ต่ำกว่าสะดือลงไป จะถือว่าปลอดภัยสำหรับการตัดฟัน ถ้าเทพจรประจำอยู่ตั้งแต่ส่วนคอขึ้นไป ห้ามทำการตัดฟันเป็นอันขาดเพราะอาจจะเกิดอันตรายจนถึงขั้นเสียชีวิตได้ อายุของผู้ที่จะเข้ารับการตัดแต่งฟันได้นั้นจะต้องมีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ถ้าอายุน้อยกว่านี้ ฟันจะบาง (เกลือบฟันบาง) เมื่อตัด

เขา เขี้ยวและงาของคนและสัตว์
ที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้ตัดหรือช่างจะต้อง
ทำน้ำกรงหวันมาลูบหน้าประพรม
ที่ศีรษะของตนเองเสียก่อนที่จะ
ทำการดังกล่าว มิฉะนั้น จะโดน
สะเดียดจึงไทรหรือจึงไทรกินลูก
นัยน์ตา อันจะทำให้เจ็บลูกนัยน์ตา
สายตาเสื่อมเร็วหรือตาบอดได้
การทำน้ำกรงหวันนั้นจะแปลก
กว่าน้ำมนต์ที่ใช้ในพิธีกรรมอื่นๆ
คือจะใช้กะลามะพร้าวซึ่งก็มีตา
และตายังไม่ทะลุทำขึ้นน้ำมนต์
ใส่น้ำสะอาด หัวขมิ้นและรวงข้าว
แล้วใช้ปลายมีดที่มีก้น* (ก้น) ถู
จุ่มลงในน้ำในกะลาแล้วจึงเสก
ภาดาอาคมกำกับลงไป แต่ระหว่าง
ภาดาจะไม่เหมือนกัน แล้วแต่จะ
เรียนมาจากใคร ถ้าเป็นช่างมุสลิม
ภาดาจะว่าเป็นภาษามลายูหรือภาษา
อาหรับ ส่วนคาถาเสกน้ำกรงหวัน
ของ ตาหิ้น บุญลิมเต็ง ว่าดังนี้
“ทุกขับปัดตา จะนิตทุกขา พะขับ
ปัดตา โสกับปัดตา”

* คนปักยี่ได้สมัยโบราณในแถบ
ปัดตานี้ถือว่าอาวุธมีคมประเภท
มีดพร้า หอกดาบและกริช เป็น
อาวุธที่มีก้น (ก้น = แขนอาวุธ
มีคมที่มีแกนแหลมสำหรับฝังในตัว
อาวุธยึดติดกับด้าม) และเรียก
อาวุธมีก้นเหล่านี้ว่า “เพ็ดสะ-
หนูก้น” เชื่อว่าเมื่อพกพาติดตัว
สามารถกันความชั่วร้ายต่าง ๆ
ที่เกี่ยวกับอาถรรพ์และไสยศาสตร์
มิให้มากล้ากรายได้ ดังนั้นการ
ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ หมอ
หรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรม
จะต้องพกมีดหรือกริชติดตัวอยู่

รูปที่ ๑ ลักษณะฟันธรรมชาติที่ยังมิได้รับการตัดแต่ง ปลายฟันและ
ผนังฟันจะไม่เรียบ ปลายเขี้ยวทั้งสองจะแหลม

เสมอในขณะที่ทำพิธี เป็นคติความ
เชื่อลักษณะคล้ายการตัดไม้ข่มนาม
ในภาคกลาง, ผู้เขียน

ก่อนที่จะกล่าวถึงกรรมวิธี
และขั้นตอนของการตัดแต่งฟัน
ก็จะขอแนะนำลักษณะของแบบ
ที่ใช้ตัดแต่งฟันในสมัยก่อนซึ่งมี
อยู่ ๒ แบบด้วยกันคือ ตัดแต่ง
แบบฟันขกร่อง และตัดแต่งแบบ
ธรรมดา

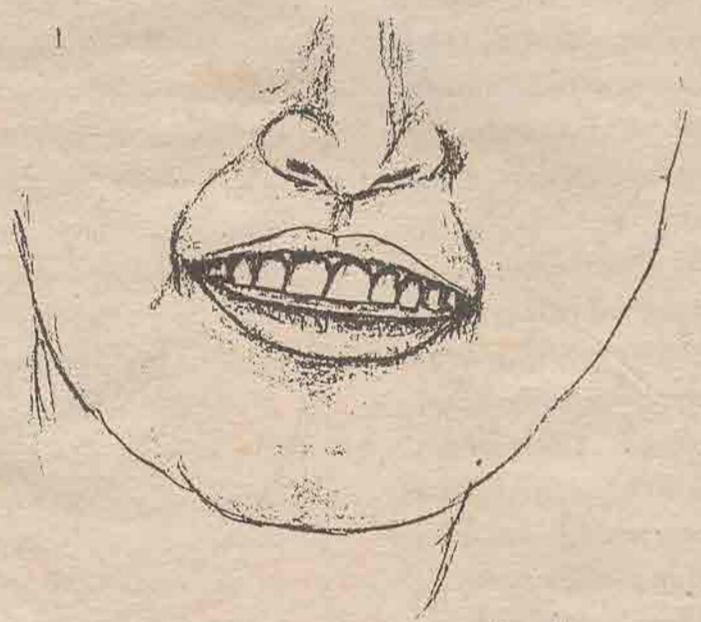
การตัดแต่งแบบขกร่องเป็น
แบบที่นิยมมาก่อนแบบธรรมดา
และนิยมกันมากเมื่อประมาณ ๘๐
ปีล่วงมาแล้ว ปัจจุบันตัวอย่างของ
ฟันแบบขกร่องนี้หาดูไม่ได้อีกแล้ว
เพราะเจ้าของฟันล้มหายตายจาก
กันไปเกือบหมด ส่วนท่านที่ยังอยู่

ตัวของท่านจะอยู่ก็จริง แต่ฟันของ
ท่านไม่ได้ยึดติดกับปากของท่าน
เลยแม้แต่ซี่เดียว เพื่อที่จะได้ให้
ลูกหลานรุ่นเราท่านได้ศึกษากัน
ลักษณะของฟันขกร่องนี้ ปลายฟัน
บนตั้งแต่เขี้ยวซ้ายจรดเขี้ยวขวา
จำนวน ๖ ซี่ จะถูกตัดปลายฟัน
จนเรียบเสมอกัน ผนังฟันด้านนอก
ส่วนปลายจะบากให้เป็นสันเฉพาะ
ฟันตัดบนทั้งสี่ซี่เป็นแนวสันกว้าง
ประมาณเท่าก้านของริ้วไอบมะ-
พร้าว เป็นแนวตลอดปลายฟันทั้ง
สี่ซี่ ส่วนโคนฟันจะขัดเรียบจน
หมดร่องหรือลอนที่เกิดในผนังฟัน
ตามธรรมชาติ ส่วนเขี้ยวบนทั้ง
สองซี่ไม่ขกร่อง (ดูรูปที่ ๒)

ฟันตัดแต่งแบบธรรมดา
เป็นการตัดแต่งแบบง่ายมีมาสมัย

หลังฟันกร่อง ก็จะทำการตัดปลายฟันหน้าบนทั้งหกซี่ดังที่กล่าวมาจนเรียบเสมอกัน แล้วจึงทำการขัดผนังฟันที่ตัดปลายเหล่านั้นจนเรียบตลอดซี่ฟัน การตัดแต่งแบบนี้ยังมีในผู้สูงอายุตามชนบททั่วไป ในภาคใต้ตอนล่างที่อายุเลย ๖๐ ปีขึ้นไป และยังมีอยู่อีกมาก (ดูรูปที่ ๓)

กรรมวิธีการตัด ข้างจะให้ผู้ที่เข้ารับการตัดแต่งฟัน (ลูกค้า) นอนหงายลงบนพื้นฟาก ศีรษะหนุนหมอนซึ่งทำจากผลมะพร้าวดิบ หรือไม้เนื้ออ่อนจำพวกไม้หนุ่ยหรือไม้ทองหลวง ทั้งนี้ก็เพราะว่าขณะกำลังตัดแต่ง ลูกค้าจะถ่มน้ำลายได้สะดวก บางคนทนเจ็บไม่ได้จนถึงกับกลับบีสสาวะและอุจจาระไว้ไม่อยู่ก็มี การนอนพื้นฟากและหนุนหมอนลูกมะพร้าวจึงเป็นการสะดวกในเรื่องเหล่านี้ เมื่อลูกค้านอนลงแล้ว ข้างจะให้คาบขบผลหมากแห้งไว้ที่ฟันกรามทั้งสองข้างละผล ปากของลูกค้าก็จะเขยอ้าค้างอยู่ ข้างจะนำน้ำกรงหวนที่ทำเตรียมไว้ (ทำครั้งหนึ่งใช้ได้หลายคนและใช้ได้เฉพาะในวันนั้น) โดยจุ่มรวงข้าวประพรมให้แก่ตัวเองก่อน โดยประพรมที่ศีรษะและระหว่างคิ้วทั้งสอง จากนั้นจึงนำมาประพรมที่ศีรษะและที่ฟันของลูกค้า แล้วจึงนำหินหรือตะไบที่ใช้ตัดแต่งฟันมาเคาะที่ปลายฟันหน้าบนสามครั้ง โดยว่าคาตากำกับลงไปพร้อมกับการเคาะแล้วจึงเริ่มทำการตัดแต่ง ข้างจะใช้หินหรือตะไบอย่างใดอย่างหนึ่งทำการขัดดูปลายฟันบนทั้งหกซี่ดังกล่าวจน

รูปที่ ๒ เป็นการตัดแต่งแบบฟันกร่อง ปลายฟันตั้งแต่เขี้ยวบนซ้ายจดเขี้ยวบนขวาจะถูกตัดจนเรียบเสมอกัน ฟันหน้าทั้งสี่ซี่ปลายฟันจะบากให้เป็นสันนูนเป็นแนวเสมอกัน ผนังฟันจะขัดให้เรียบและลึกลง เป็นแบบฟันที่นิยมกันมากในศตวรรษที่ผ่านมา

รูปที่ ๓ เป็นฟันตัดแต่งแบบธรรมดาในระยะหลัง ปลายฟันบนตั้งแต่เขี้ยวบนซ้ายจดเขี้ยวบนขวาจะตัดปลายจนเรียบเสมอกัน ผนังฟันตั้งแต่ปลายฟันจนถึงโคนฟันจะถูกขัดจนเรียบเพียงอย่างเดียว

จะทะลุถึง ซ่อ (โพรงประสาทของฟัน) ได้ และจะต้องตัดในปีที่มีอายุเป็นจำนวนเลขคู่ ส่วนราคาค่าตัดแต่งเมื่อสมัยที่ค่าเงินยังแพง ราคาประมาณ ๑๒-๑๕ สตางค์ต่อคน

ระยะต่อมาเมื่อค่าของเงินถูกลงประมาณหนึ่งบาทถึงสามบาทต่อคน ฤกษ์ยามเทพจรเดิมเป็นตำราอยู่ในหนังสือบุตร (สมุดข่อย) แต่ปัจจุบันหาต้นฉบับไม่ได้แล้ว คงเหลืออยู่แต่ในความทรงจำของบุคคลบางคนที่ท่านได้ท่องจำจนขึ้นใจเพื่อความสะดวกในการนำมาใช้งาน เมื่อสมัยที่เราทุกคนยังเชื่อถือเรื่องฤกษ์ยามกันอยู่ใน สมัยนั้นจะกระทำการใด ๆ เกือบทุกอย่างจะต้องดูฤกษ์ดูยามกันเสียก่อนไม่ว่าจะเป็นการปลูกเรือน สร้างบ้าน การตัดเล็บตัดผม การนุ่งผ้าผืนใหม่ หรือแม้แต่การปลี่ยนระดมของเหล่ามีจลาชีพก็มีการดูฤกษ์ดูยามกันเสียก่อน ดังนั้นการตัดแต่งฟันที่ผู้เขียนจะกล่าวต่อไปซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งกว่าการตัดเล็บตัดผมมาก จึงต้องดูฤกษ์ยามก่อนทำการตัดกัน

อย่างเคร่งครัดทีเดียว ยามเทพจรต่อไปนี้ได้มาจากการท่องจำให้ฟังของปู่ทองแก้ว เพชรนุ้ย อายุ ๘๒ ปี อยู่บ้านโคกกอ หมู่ที่ ๗ ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ ซึ่งในปัจจุบันท่านจำได้เพียงบางส่วน ที่เหลือออกนั้นก็ได้อืมไปบ้าง ท่านกล่าวว่าปัจจุบันนี้น้อยนักที่จะได้นำมาใช้ เนื่องจากสมัยนี้เป็นสมัยที่วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก คนทั่วไปก็ถือว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เหลวไหลไร้สาระ

ใจความของยามเทพจรจากการท่องจำของท่านมีดังนี้-

● เดือนขึ้นค่ำหนึ่ง ไซร์ อยู่ฝ่าตีนซ้ายว่าไว้ขาดสน จะเสียของรักมักให้เจ็บตน, สองค่ำเดินหน ท่านจะทำโทษา, สามค่ำอยู่ข้อมตีน จะได้ทรัพย์สินมีลาภนานา, สี่ค่ำอยู่ปลายตีน อย่าเดินเลขหนา จะต้องโทษาเมื่อกลับมาเรือน, ห้าค่ำอยู่ลิ้งค์ ได้ลาภทุกสิ่งแมนแท้แลเพื่อน, หกค่ำอยู่ท้อง ต้องโทษาเลื่อนเป็นเหตุเพราะเพื่อน ท่านจะทำโทษา, เจ็ดค่ำอยู่หัวเข่า ได้ลาภแก่เรา แต่หนทางมา, แปดค่ำอยู่สะเอว เร็วต้องโทษา อาจารย์ท่านว่าให้ห้ามจริง ๆ, เก้าค่ำอยู่แก้ม พลาญยิ้มพลาญยิ้ม ได้ลาภทุกสิ่ง บัณฑิตสิทธิครู ผู้ขายผู้หญิง ออกปากแต่ละสิ่งได้ดังปรารถนา, สิบบ่าอยู่หู ได้ลาภเพราะกรรมิตรศหาย, สิบเอ็ดค่ำอยู่ฟัน จะได้ลาภพลันมีลาภนานา, สิบสองค่ำ อย่าขาดราจะตาย, สิบสามค่ำ..... (จำไม่ได้จนถึงสิบห้าค่ำ)

● แรมค่ำหนึ่งเล่า เทพจรเจ้าอยู่ได้ฝ่าตีน ไปดีมีลาภจะได้ทรัพย์สิน, สองค่ำอยู่ตีนได้ลาภเหมือนกัน, สามค่ำ..... (จำไม่ได้จนถึงแรมสิบห้าค่ำ)

ในเดือนข้างขึ้นวันดีที่จะตัดแต่งฟันได้ ได้แก่ วันขึ้น ๓ ค่ำ, ขึ้น ๕ ค่ำ และขึ้น ๗ ค่ำ ส่วนในเดือนข้างแรม คือ วันแรม ๑ ค่ำ และ ๒ ค่ำ วันอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้อาจจะมีอีกแต่ผู้จำไม่สามารถที่จะจำได้หมด ผู้เขียนจึงได้นำเนื้อหา มาพอเป็นแนวทางในการศึกษาแก่

ท่านที่สนใจได้เพียงแค่นี้เท่านั้น

พิธีกรรมในการตัดแต่งฟัน

หลังจากดูฤกษ์ยามเทพจรได้วันดีแล้ว ถูกค้ำก็จะเดินทางไปยังบ้านช่างตัดฟันที่ตนเองเชื่อมั่นในฝีมือ ส่วนช่างผู้ตัดก็จะเตรียมเครื่องมือสำหรับตัดแต่งฟันและสิ่งประกอบอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่ไม่กี่อย่าง ได้แก่

๑. ผลหมากดิบแห้งขนาดกลางปอกเปลือกแล้ว จำนวน ๒ ผล ใช้สำหรับให้ผู้ที่เข้ารับการตัดฟันคาบขบไว้ที่ฟันกรามข้างละผล เพื่อให้ปากอ้าไว้ และเป็นการสะดวกในการตัดแต่งฟัน ตลอดจนป้องกันกรัดลิ้นตัวเองเนื่องจากความเจ็บปวดขณะกำลังตัดฟัน (ผู้ที่เคยผ่านการอุดหินปูนจากทันตแพทย์ ย่อมรู้ว่าขณะที่ยอมกำลังอุดฟันของท่านอยู่ จะมีความเจ็บเสียวแค่ไหน แล้วการตัดปลายฟันออก ความรุนแรงของความเจ็บปวดย่อมมากกว่านี้หลายสิบเท่า เพราะสมัยโน้นชาชาก็ยังไม่มีใช้)

๒. หินธรรมชาติจำพวกหินทราย สำหรับขัดถูและตัดแต่งปลายฟันให้เรียบ เป็นเครื่องมือที่ได้มาจากธรรมชาติ ใช้กันมาแต่ครั้งโบราณ ระยะหลังจะใช้ตะไบดูเหล็กแทน ซึ่งใช้งานได้ดีและสะดวกกว่า

๓. น้ำกรงหวัน (น้ำตรงตะวัน?) เป็นน้ำมันดีสำหรับกันสะเก็ดขี้ไทร ในสมัยก่อนเชื่อกันว่าการแกะสลักนกสำหรับปิดโลงศพ การแกะรูปหนังตะลุง การตัดเหมรุข การตัดปลายฟัน

ปลายพินเรียบเสมอกัน ในขั้นตอน
นี้ถ้าช่างไม่ชำนาญหรือลูกค้าอายุ
ยังน้อย เคลือบพินยังบางอยู่ พิน
อาจจะทะลุถึงซ่อหรือโพรงประสาท
พินได้ ทำให้เกิดความเจ็บปวดมาก
และพินจะเป็นรูไปตลอดชีวิต หลัง
จากตัดปลายพินจนเรียบเสมอกัน
ดีแล้ว ถ้าลูกค้าต้องการตัดแต่ง
แบบพินยกร่อง ช่างก็จะบากปลาย
ให้เป็นสันเฉพาะปลายพินหน้าบน
ทั้งสี่ซี่แล้วจึงขัดผนังพินให้เรียบ
ถ้าลูกค้าต้องการตัดแต่งแบบธรรม-
คาหรือไม่ยกร่อง ช่างก็จะขัดผนัง
พินทั้งสี่ซี่ให้เรียบเสมอกันตั้งแต่
ปลายพินจรดโคนพิน

การขัดผนังพินด้านนอก
ให้เรียบนี้ ภาษาทงช่างตัดพิน
จะเรียกว่า ผัดหน้าดาน (ผัดหรือ
ขัดหน้ากระดาน) โดยจะทำการ
ขัดจนร่องหรือลอนที่เกิดขึ้นตาม
ธรรมชาติของผนังพินด้านนอก
เรียบเสมอกันเหมือนไม้กระดาน
ที่เพิ่งไสด้วยกบใหม่ ๆ ช่างจะ
ต้องรู้ว่าควรระวังขัดลึกลงไปแค่ไหน
จึงจะไม่ถึงซ่อ เพราะจะทำให้เกิด
ความเจ็บเสียวอย่างรุนแรงและ
เกิดอันตรายขึ้นกับลูกค้าได้ และ
หลังจากตัดแต่งพินเรียบเรียบร้อยแล้ว
ลูกค้าก็จะบ้วนปากล้างพินแล้ว
นอนพักที่บ้านช่างตัดพินสักครู่
เมื่อหายจากการปวดเสียวแล้วก็
สามารถกลับบ้านได้เลย คุณตาของ
ผู้เขียนได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่าหลัง
จากตัดพินเสร็จแล้ว เมื่อกลับมา
ถึงบ้าน อาหารแข็ง ๆ ไม่สามารถ
ที่จะทานได้เลย ต้องทานแต่อาหาร
อ่อน ๆ เป็นเดือน ๆ จึงจะเริ่มขบ
เคี้ยวอาหารแข็งได้ ยิ่งข้าวร้อน ๆ

และแกงส้มด้วยแล้ว ผู้ตัดพินมา
ใหม่ได้แต่นั่งมองตาปริบ ๆ กลืน
น้ำลายตัวเองไปพลาง รอให้เย็น
เสียก่อนจึงจะทานได้ ส่วนน้ำจิ้ม
(น้ำปลาหวาน) มะม่วงดิบ ไม่ต้อง
พูดถึง แค่เพียงแต่เห็นคนอื่นกิน
ตัวเองก็เสียวพินจนต้องวิ่งหนี
ส่วนผู้ที่ต้องการจะซ่อมพินหลัง
จากตัดแต่งเสร็จแล้วก็สามารถ
ซ่อมได้เลย

พินยอม คือการทำซื่อพิน
ให้เป็นสีดำ การนิยมนิยมนำพินยอม
ทั่วไปในแถบเอเชีย เพราะคนแถบนี้
นิยมการกินหมากจนกลายเป็น
วัฒนธรรมที่สูงส่ง ไม่ว่าจะเป็น
อินเดีย, ปากีสถาน, จีน (ตอนใต้)
ตลอดจนประเทศในแถบคาบสมุทร
อินโดจีนและหมู่เกาะแปซิฟิกตอน
ใต้ การกินหมากเริ่มกินกันมาตั้ง
แต่สมัยใดยังไม่มีใครยืนยันเป็น
หลักฐาน

คนปัจจุบันเข้าใจกันว่าคน
รุ่นปู่ตาชายของเรา ท่านที่มีพิน
สีดำสนิทนั้นเนื่องมาจากกรกิน
หมากเป็นประจำ ยางหรือน้ำ
ฝาดของหมากจะไปเกาะซื่อพิน
ทำให้พินเกิดเป็นสีดำ อันนี้ผู้เขียน
ขอคัดค้านไว้สักนิด เพราะจากการ
ที่ผู้เขียนได้ศึกษาโดยการสอบถาม
และสังเกตพินของคนกินหมาก
จริง ๆ เป็นประจำ อายุ ๗๐-๘๐ ปี
ที่ยังมีชีวิตอยู่และมีพินให้ดูเป็น
หลักฐาน ทุกท่านที่กินหมากมา
ตั้งแต่รุ่นหนุ่มรุ่นสาวจนแก่หง่อม
ถ้าไม่ทำการซ่อมพิน พินจะไม่ดำ
สนิทเหมือนถ่านหรือนิลตะโกเลย
จะดำอย่างมากที่สุดก็เป็นสีของเม็ด
มะขาม หรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียก

ว่าสีของพินกระรอกเท่านั้น สีจะ
ไม่ดำสนิทดังที่ท่านเข้าใจ ส่วน
ผู้ที่พินมีสีดำสนิทอย่างสีของนิล
ตะโกนั้นเกิดจากการย้อมทั้งชิ้น
โดยที่ท่านผู้นั้นไม่จำเป็นที่จะต้อง
กินหมากก็สามารถมีพินเป็นสีดำได้
ตามความนิยมของสังคมในสมัย
นั้น (คนโบราณไม่ได้กินหมาก
ทุกคนเสมอไป)

สียอมพิน สีที่ใช้ซ่อมพิน
ชาวบ้านจะเรียกว่า “กะเซะ” ได้
มาจากควันไฟและไอระเหยของ
การเผาอะลามะพร้าวในที่จำกัด
อากาศ กรรมวิธีการทำกะเซะมี
วิธีการทำง่าย ๆ ดังนี้คือ

๑. นำกะลามะพร้าวที่แห้ง
พอหมด ๆ มาทุบให้แตกเป็นชิ้นๆ
ขนาดประมาณชิ้นละ ๑-๒ ตาราง
นิ้ว จำนวนประมาณหนึ่งกระป๋อง
นม (นมข้นหวาน) หรือประมาณ
สองกำมือ

๒. นำกะลาที่ทุบแล้วตาม
ข้อ ๑. มาสูมไฟให้ติดไฟบนพื้นดิน
ที่แห้งและเรียบ โดยให้กองไฟนั้น
เป็นกองเล็กพอที่จะใช้กะลาครอบ
ปิดได้มิดทั้งกอง

๓. เมื่อไฟถูกไฟไหม้ติดกะลา
ดีแล้ว ให้นำกะลามะพร้าวซีกที่มีรู
ซึ่งยังไม่ทุบให้แตก นำมาครอบ
ปิดลงบนกองไฟที่กำลังลุกไหม้
ควันและไอระเหยจะพุ่งขึ้นทางรู
กะลาที่ปิดครอบกองไฟ

๔. นำแผ่นเหล็ก ส่วนมาก
จะใช้มีดหรือพร้าวนำมาอังบนรับ
ควันและไอระเหยที่พวยพุ่งออกมา
จากรูกะลา โดยให้แผ่นเหล็กที่อัง
รับอยู่ในลักษณะเอียงด้านหนึ่งสูง
ด้านหนึ่งต่ำ ด้านต่ำเป็นด้านปลาย

มีด ส่วนด้านที่สูงเป็นด้านของ
ด้ามมีดที่จับอยู่ และใบมีดจะต้อง
ชิดกระดูกงูให้มาก

๕. นำภาชนะมารองรับ
กะเซะที่กลั่นตัวจากควันไฟ ซึ่ง
หยดย่อยออกจากปลายมีดด้านที่
เอียงต่ำ ถ้ากะเซะที่ได้น้อยก็สูมไฟ
โดยเพิ่มเศษกะลาเข้าไปอีกจนได้
ปริมาณกะเซะพอกับความต้องการ

๖. นำกะเซะที่ได้ไปเกี่ยว
ด้วยไฟอ่อน ๆ จนมีความเหนียว
ได้ที่พอเป็นยางมะตอย ก็พร้อมที่จะ
นำไปซ่อมฟันได้ทันที

กรรมวิธีการซ่อม ก่อนจะ
ทำการซ่อม จะต้องทำความสะอาด
ฟันโดยการบ้วนปากหลาย ๆ ครั้ง
และทำการแกะเศษอาหารที่ติดค้าง
อยู่ตามซอกฟันออกให้หมดจด
จากนั้นจึงใช้ผ้าสะอาดเช็ดซี่ฟัน
ให้แห้ง แล้วจึงใช้นิ้วชี้ของตนเอง
จุ่มลงในกะเซะนำไปป้ายที่ซี่ฟัน
ให้ทั่วแล้วปล่อยให้แห้งสักกระยะ
หนึ่ง จึงทาทับใหม่ ทำเช่นนี้หลาย ๆ
ครั้งจนฟันดำสนิทแล้วจึงทิ้งไว้
หนึ่งคืน ส่วนมากจะนิยมซ่อมใน
ตอนกลางคืนหลังจากรับประทาน
อาหารค่ำเสร็จแล้ว เพราะการซ่อม
ตอนกลางวันสีอาจจะหลุดล่อน
ออกได้จากการรับประทานอาหาร

ตอนเช้าตรู่ในขณะที่กำลัง
ล้างหน้าก็จะใช้จูนนะสีซึ่งบด
ละเอียดแล้วป้ายนิ้ว นำมาขัดฟัน
ทำให้กะเซะที่ซ่อมไว้มีสีดำเป็น
เงามันยิ่งขึ้น การซ่อมฟันของคน
โบราณตามวิธีที่กล่าวมา กะเซะ
ที่ซ่อมจะติดทนนานเป็นปี (เพราะ
คนรุ่นก่อนไม่มีแปรงสีฟัน) เมื่อ
เกิดรอยด่างในบริเวณปลายฟัน

เนื่องจากการขบเคี้ยวอาหาร เจ้า
ของฟันก็จะจัดการซ่อมแต่งเติม
ใหม่ปีละครั้งสองครั้งก็พอ ไม่
จำเป็นที่จะต้องซ่อมกันทุกวัน
เหมือนการซ่อมเล็บด้วยสีวิทยา-
ศาสตร์ที่ใช้ซ่อมกันในทุกวันนี้

การซ่อมฟันให้มีสีดำนี้คงจะ
มีมาพร้อม ๆ กับการกินหมาก
และในเรื่องการซ่อมนี้ก็มิได้อยู่ทั่วไป
ในทุกภาคของประเทศ แต่ละท้องถิ่น
อาจจะ มีชื่อแตกต่างกันบ้าง
ดังเช่นการซ่อมฟันของชาวสยาม
สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งลาอุแบร์
ได้จดหมายเหตุเอาไว้ว่า “การที่
ชาวสยามจะซ่อมฟันให้ดำนั้น ใช้
เอามะนาวร้อนจัด ๆ แต่พอทนได้
เข้าคาบฟันไว้ครัดถึงเหงือกสัก
ชั่วโมงหรือกว่า ชาวสยามบอก
การทำเช่นนี้ทำให้อ่อนลง (?)” ได้
เล็กน้อย แล้วจึงถูฟันด้วยซี่ (กะ-
เซะ?) ซึ่งเอาออกจากรากไม้อย่าง
หนึ่ง หรือออกจากกะลามะพร้าว
ที่เผาไฟส้ารอกเอายางออก นี่แหละ
เป็นการซ่อมให้ฟันดำละ” จาก
จดหมายเหตุบอกให้เราทราบว่า
การซ่อมฟันในประเทศไทยเรามีมา
นานหลายร้อยปีแล้ว ปัจจุบันถึงแม้
คนรุ่นใหม่ยังกินหมากกันอยู่มาก
ก็จริง แต่การซ่อมฟันนั้นคงเป็น
เพียงคำบอกเล่าและในตำนานเท่า
นั้น ดังเช่นการตัดแต่งฟันที่ผู้เขียน
ได้ทำการศึกษาค้นคว้ามาให้ท่าน
ผู้อ่านได้รับรู้ นับเป็นวัฒนธรรม
ที่แปลกอย่างหนึ่งที่เคยมีอยู่ใน
ภาคใต้ของไทยเรามาช้านานและ
ได้เลิกราไปในปัจจุบัน วัฒนธรรม
ลักษณะนี้จะมิอยู่ในส่วนไหนของ
ประเทศไทยเรานีกบ้าง ผู้เขียนไม่

สามารถที่จะยืนยันได้ สามารถ
ยืนยันได้เฉพาะในส่วนภูมิภาค
ที่ผู้เขียนได้ไปประสบมาด้วยตา
ของตนเอง และจากคำบอกเล่าของ
คนรุ่นก่อนที่ยังสามารถเล่าเรื่อง
เหล่านี้ให้เราฟังได้ จึงได้นำมา
เขียนบอกเล่าให้คนรุ่นหลังได้รู้ว่า
บรรพบุรุษของเราในส่วนของ
ประเทศเคยมีวัฒนธรรมในเรื่อง
การตัดแต่งฟันมาก่อน □

บุคคลอ้างอิง

๑. นายหิน บุญลิมเต็ง อายุ ๗๕ ปี
บ้านเลขที่ ๕ หมู่ที่ ๘ ต.ป่าบอน
อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี, อดีต
ช่างตัดแต่งฟัน
๒. นายทองแก้ว เพชรนุ้ย อายุ
๘๒ ปี บ้านโคกกอ หมู่ที่ ๗ ต.
ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี,
ผู้ที่ผ่านการตัดแต่งฟันและรู้
เรื่องขามเทพจร
๓. นางจันทอง จันทรแก่นรัตน
อายุ ๗๔ ปี บ้านเกาะไทร หมู่
ที่ ๗ ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์
จ.ปัตตานี, เรื่องการซ่อมฟัน
๔. นางเพ็ง ขุนดำ อายุ ๗๒ ปี
บ้านเลขที่ ๕๔ หมู่ที่ ๓ ต.บ้าน
โหนด อ.สะบ้าย้อย จ.สงขลา,
เรื่องการตัดแต่งฟัน

หนังสืออ้างอิง

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
นราธิปประพันธ์พงศ์, พระนิพนธ์
(แปล), จดหมายเหตุ ลาอุแบร์,
องค์การค้าของคุรุสภา, พิมพ์
ครั้งที่ ๑, เล่มที่ ๑, พ.ศ.๒๕๐๕
□